

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 18. februarja 1863.

Gospodarske stvari.

Zmlete kosti.

Po nemškem Pet. Nik. Feuser-a.

S posebnim veseljem sem bral v 5. listu „Oglasnika“ prevažno naznanilo, da v Ljubljani g. V. Češko kosti melje in to moko po nizki ceni prodaja. Ker pa naši gospodarji od velike gnojivne moči koščene moke še vse premalo vedó, naj jim tudi jez povem to in uno.

Preden pa o tem kaj več govorim, prosim velike posestnike, naj brž to spomlad začnejo skušati koščeno moko, da se prepričajo neprecenljive njene vrednosti.

Angleži so med vsemi narodi prvi poljodelci; ali deloma za to, ker veliko živeža potrebujejo, ali deloma zato, ker se kupčijstvo mogočno razširja na vse strani po svetu. Pred vsem pa je njih nagli in jadri razum, da vejo oslajeno in kolikor toliko izpito zemljo z redivnim gnojem zboljšati. Kar, na priliko, ta ali uni sad potrebuje, dajo mu brž. Kar na priliko, je pšenici treba na tej ali uni zemlji, Anglež ji dá brž, če si mora tudi kje od deleč iskati. In res ni ga boljšega in rodovitnejšega gnoja kakor je koščena moka za repo in pšenico, ktere oboje pa Angleži največ pridelujejo. Na Angležkem ne pazijo samo pri vsakteri obrtni na to, da se jim koščena moka ne pogubuje, ampak jo dovažvajo iz družih dežel evropskih, kakor tudi iz južne Amerike itd. Marsiktero bojišče so že angležki opravilniki potrebili kakor na pr. lipniško, vaterlovško in sevastopoljsko, in izkopanih kosti človeških in konjskih kolikor so le mogli, nabrali in na Angležko odpeljali. V luko hulško samo se je leta 1860 več kakor poldrugi milijon centov kosti pripeljalo. Samo blizo mesta Linkoln je čez 60 paromlinov, kjer se koščena moka melje. Marsikter angležk kmetovavec izdá leto in dan po 6 do 10.000 gld. v srebru za koščeno moko, da svoje polja le dobro pognoji.

Angležki kmetovavec pač z glavo maje, ko se spominja nečimernosti svojih evropskih kmetijskih tovaršev, ki leto za letom drage zaklade kmetijstva iz domače dežele prodajajo v tuje kraje.

V poslednjih 10 letih so tudi nemški kmetovavci se začeli koščene moke bolj pridno poprijemati; najbolj so se je pa Saksonci in Badenčanje poprijeli.

Pač prav bi bilo, da bi tudi slovenski kmetovavci nje važno moč po lastnih skušnjah zvedili; gotovo ne bojo nikdar več zmlete kosti izbrisane iz kmetijske pratike.

Pri koščeni moki je pa najvažniša reč, da se vé, iz česa da obstaja kost, ker le potem je mogoče rabiti ta gnoj za pravi sad, za pravo zemljo.

Najpoglaviti deli kosti so prstene soli, hrustanec in maščoba, in sicer se more počez šteti, da

v 100 delih koščenih je prsternih soli po 60 delov, in sicer fosforove kisline največ, 30 delov je hrustanca, 10 pa maščobe.

Maščoba po obilnih skušnjah rasti nikakor ni koristna, za vsako drugo rabo je bolj kakor za gnoj.

Hrustanec, posebno razkrojen, je prav dober gnoj.

Najbolji gnoj imajo pa prsteni deli v kosteh, to je, fosforo-kislo apno. Da zrno na močvirnih njivah (na mahih, Morast) pridelanega žita ni tako čvrstega jedra, je le močirnata zemlja kriva, ker ima premalo fosforo-kislega apna v sebi. Zato bi bilo želeti, da bi se ravno na močvirjih v tej reči pogostoma skušnje napravljale; svest sem si, da se bojo dobro splačale za vsaktero žito. Še celó pri požiganji gornje šote pogoré le organske stvari koščene moke, kakor so hrustančne, in potem takem se pogubi morda kakih 10 odstotkov gnojne moči; al poglavitni del, fosforo-kislo apno, ostane v zemlji, ki je za rast žita in družih rastlin najboljši pripomoček. Pa ne, da bi kdo mislil, da s tem zahtevam naj se kosti žgó; tega nikakor ne! kosti naj se le naberajo in melejo, in ta moka naj se rabi.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarska novica.

Mašina, s katero Amerikanci krave molzejo.

Gospod vitez Gutmansthal-Benvenuti, poprej predsednik c. kr. mornarstva v Trstu, zdaj posestnik mnogih grajšin tudi na Kranjskem, kakor grajšine boštanjске itd. in častiti ud naše kmetijske družbe z bistrim svojim umom in za napredek kmetijstva navdušenim srcem obilo svoje premoženje tako na vse strani koristno obrača, da pospešuje živinorejo v novih, umno napravljenih hlevih, žlahno trto izreja v lepih nogradih, murb vsako leto zasaja veliko itd. Njemu tudi gré hvala, da se je krepko poganjal za znižanje cene živinske soli, dokler so gospodarji to dobroto vendar dosegli. Te dni pa je neutrudljivi gospod Gutmansthal pokazal nam Kranjcom čisto novo stvar — molzno mašino. Na štiri vogle je viditi dosti prostorna posoda iz kositarja, ki služi namesti žehhtarja, v ktere se steka mleko, ktero so 4 elastične cevke iz kravjih sescov same izmolzle; te elastične cevke so namreč vrh kositarske posode tako postavljene, da se podtaknejo pod kravje vime tako, da v vsako cevko se vtakne en sesc; pod temi 4 elastičnimi cevkami je pa meh, tudi elastičen, kateri se z dvema ročicama goni, kateri pa namesti da bi pihal kakor meh, nasproti dela in sapo na-se vleče, kakor da bi kravo na vseh 4 sescih na enkrat sesal.

Amerikanci hvalijo zlo to mašino. Mi smo gosp. vitez Gutmansthal-u hvaležni, da si jo je kupil in jo

tudi nam pokazal, da jo poznamo. Ali ji pa bojo Kranjci toliko hvalo peli kot Amerikanci, bo skušnja učila.

F. Terpinc.

Za domače potrebe kaj.

* Seme divjih vrtnic ali gartrož je prav okusna in zdrava kava. Kdo ne pozna divjih vrtnic ali gartrož (*rosa canina*), saj rastejo skoraj povsod v naši lepi krajnski deželi. Seme teh lepih cvetic, katero je v rudečih glavicah kakor v pušicah shranjeno, ktere od mraza prevzete so tudi dobre za jesti, daje še prav okusno in na pljučih bolnim zdravo in boljše kavo (kofe) od navadne kave in dobro pijačo, če se iz glavic izžme, očedi, posuši in potem posušene kakor navadna kava povadi ali rožgè in ker je zrno precej jekleno, v možnarji zdrobí in zmelje, poslednjič skuha, ter kuhano poleg volje z mlekom nameša in s sladkorjem osladi. To je pijača, da se národna imenovati sme. Kdor ne verjame, naj poskusi in bo v svoje veselje zadovoljno se tega prepričal.

Robč.

Poduk za življenje, pot k premoženju.

Iz „zlatih bukev“ prestavil Juri Pajk.

(Dalje.)

Nihče ne zabi pregovora: če si kupiš nepotrebne, ne bo dolgo trpelo, da moral boš prodati kaj potrebnega. Dober kup kupljeno blago je že marsikterega v revšino spravilo. Nadalje. Nič ni bolj neumnega, kot če se človek denarja zato znebi, da si kèsanja kupi; vendar se vidijo take neumnosti pri vsaki dražbi (*licitirengi*). Dosti jih je, ki rajše s praznim želodcem v postljo gredó, ali pa jim družina stradati mora, da le na-se morejo obesti dragih cunj. Žida, škrlat in žamet ugasnejo ogenj v kuhinji, pravi pregovor. To niso potrebe za življenje; al bedaki hrepenijo po njih samo zato, da bi se svetili! Le-sèm spada tudi enak pregovor, ki ga vsi poznate: Kmet na nogah je viši kot plemenitnik (žlahni gospod) na kolenih.

Ta ali uni je morebiti premoženja priženil ali poddedoval, pa meni, da ga nikdar povžil ne bo. Tak je podoben tistemu, ki misli, ker je danes dan, ne more več noč biti. Po pravici se pravi: Le otroci in norci mislijo, da dvajset goldinarjev in dvajset let na veke (vekomaj) trpi; če se neprenehoma iz kašte jemlje, pa ničesa ne domesti, se kmalo sprazne. Če hočete vrednost denarja prav spoznati, pojdite in glejte, kdo vam ga posodi. Kdor gré denarja na pósodo iskat, išče skrbí, pregovor pravi. Ravno tako gré temu, ki takim ljudém posodi; naj gleda, kako svoj denar nazaj dobi.

Ošabnost je ravno tako silna beračica, kakor pomanjkanje in še veliko bolje nesramna. Si si kak lišp kupil, si primoran, še deset družih si kupiti, da se vsa obleka k tej novi prileže. Berač, ki bi se rad z bogatinom spakoval, je gotovo tako velik norec kakor žaba, ki se napenja, da bi tolika postala kot vol. Pravičen je pregovor, ki pravi: Ošabnež zajtrkva z napuhom, kosi z revšino, in večerja s sramoto. Če se prav premisli, čemu nek koristi hrepenenje po lišpanji, zastran ktereга človek toliko vaga, toliko trpi. Lišp ne pomnoži zdravja pa tudi bolečin ne lajša, ne množi vrednosti človekove, budí le nevošljivost, da ga nesreča hitreje dospè.

(Kon. prih.)

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

Luna je podoba luči, ktera jo razsvitljuje. Makrobi. *)

Ko lune svit iz zgor višave
Mi pošlje žarkov mil pozdrav,
V dnu sreá pač gled daljave
Čud o Božji zbuva mi veljav.
Kranjski.

V v o d.

Kdo ni že večkrat v jasnih nočeh občudoval milo luno na zvezdatem nebu? Gotovo so se mu tû zbujale razne misli in razni občutki, misli o njeni velikosti, svitlobi, podobi itd. Mislil je sèm in tjè, želel si razjasniti svoje dvombe — pa človeški um je preslab, da bi mogel v trenutku seči do skrivnosti, navadnem opazovavcom komaj komaj uganljivih. Al tû nam pride na pomoč zvezdoznanstvo (*astronomija*), lepa rastlika natoroznanstva.

Preden pričnemo z dotičnim zvezdoznanskim popisom lune, hočemo v kratkem obrisu pregledati zgodovino lunoznanstva ter opazovati, kateri omikani narodi starejega in novejega veka so njemu pripravili z različnimi znanostimi na tem polji visoko stopnjo sedanje vednosti.

Da pa lože pregledamo osnovo našega predmeta, si razdelimo delo v sledeče poglavja:

- I. zgodovina lunoznanstva;
- II. velikost, daljava . . . lune;
- III. lunine premene (*Mondphasen*);
- IV. fizična (naravna) podoba lune;
- V. solčno in lunino mrknjenje;
- VI. otamnine lunine;
- VII. zakrivanje zvezd po luni, in
- VIII. vpljiv lunini gledé zemlje.

I. Zgodovina lunoznanstva.

Prišel bo čas, v katerem bota dan in marljivost več stoletij prinesla na svitlo, kar je sedaj še neznano. *)
Seneka.

§. 1. Kakor ima vsaka rastlika vednosti svojo zgodovino, ki nam natanko razjasnuje dočasni razvitek in napredek na njenem polji, tako ima tudi luna svojo zgodovino, ki pričinja že v starodavnosti, ter pelje, kazaje vsakočasno napredovanje k noveji dôbi.

Toraj si poglejmo natančneje ljudstva vsake dôbe, kateri so se soznanjali z zvezdoznanstvom, in so zraven izvrstne priče vednosti o luni, njeni velikosti, daljavi itd. za dotično dôbo.

Kitajci ali Kinezi.

§. 2. Najstareje znanosti o zvezdoznanstvu nahajamo pri Kitajcih že leta 1100 pred Kristusom. — Dospeli so do velike urnosti si določiti čas in ure, v katerih mrkneta solnce ali luna, kar so si pridobili po tem, da so si zvesto zapomnili dneve teh prikazin in po takem našli neko (veljavno) dôbo, v kateri se ponavljajo te prikazni v taistem redu. To nam kaže, kako staro mora pri njih biti to znanstvo.

Cesarja imajo za „sina nebeškega“; toraj je po njih domišlii od njega morala iziti slika nepremičnega reda, po katerem naj se ravnajo vsi poti svetov. Kadar ste

*) „Luna spectaculi instar. lumen, quo illustratur.“ M. com. in somn. Scip. I. 19. Pis.

***) „Veniet tempus, quo ista, quae nunc latent, in lucem dies extrahat et longioris aevi diligentiae.“

S. Naturalium Quaest. I. VII. c. 22. Pis.